

INSTITUTIONEN FÖR TILLÄMPAD IT

IKT, ETISKT FÖRHÅLLNINGSSÄTT OCH LITERACY

- en studie av lärares uttryck för begreppen

Karl Johnfors

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Program och/eller kurs: Lärande, kommunikation och IT
Nivå: Avancerad nivå
År: 2018
Handledare: Karin Ekman
Examinator: Thomas Hillman
Rapport nr: 2019:046

Sammanfattning

Studien undersöker högstadielärares uttryck för etiskt förhållningssätt och literacy i relation till IKT. Studien undersöker även lärares uttryck för etik i relation till etiska värden som beskrivs i läroplanen. Teorierna som används i studien för att analysera uttryck för etiskt förhållningssätt är värdepedagogik som formulerats av Thornberg och Orlenius etiska principer. Tre perspektiv på literacy används för att analysera uttryck för literacy. Literacy kan uppfattas som förmågor, social aktivitet eller demokratisk aktivitet. Fyra lärare med IKT kompetens har intervjuats. Tre lärare undervisar i samhällskunskap och en i språk.

Resultaten visar att vissa lärare tolkar etiskt förhållningssätt i läroplanen normativt medan andra tolkar etiskt förhållningssätt värdepedagogiskt. Literacy tolkas även olika. Men lärarna tolkar literacy utifrån social och demokratisk syn i undervisning och mentorstid. Lärare har en god förståelse för vad literacy är men deras syn på begreppet är olika. Vidare tolkar lärarna etik och literacy individuellt i läroplanen. Lärarnas uttryck för normativ etik kan begränsa elevernas utveckling av värdepedagogik och demokratisk literacy när IKT verktyg används. Skolans värdesyn och kultur samt lärares syn på risker kan påverka uttryck för lärares etiska syn och literacy. Det framkommer även att lärare kan ha ett motstånd mot IKT vilket även kan påverka uttryck för etik och literacy.

Nyckelord

IKT, etiskt förhållningssätt, literacy, styrdokument

Title

English title: ICT, ethical view and literacy – a study of teachers expression of ethics and literacy

Abstract

This essay studies teachers expression of ethical view and literacy relating to ICT in three public junior high schools. The essay also studies teachers expression of ethics in relation to ethical values expressed in the curriculum. The theories used in the study for analyzing teachers expressions is value ethics by Thornberg and also ethical principles that teachers should follow by Orlenius. Three views on literacy is also used for analyzing expression of literacy. Literacy can be seen as skills, as a social activity or as a democratic activity. Four ICT competent teachers has been interviewed.

The results show that some teachers interpret ethical view regarding ICT in the curriculum as normative and others interpret ethics as dialectic and prosocial. However, most teachers express the dialectic view on ethics while describing their teaching with ICT. Teachers have a good understanding what literacy is but their view differs. Some express literacy as individual skills while others view it as social and democratic activities. Furthermore, teachers interpret ethics and literacy differently and individually in the curriculum. School culture, school values and view on risks could affect the teachers view on ethics and expression of literacy. Also, some teachers show resistance towards ICT which might also affect their ethical view and expressions of literacy.

Keywords

ICT, ethics, literacy, läroplan

Förord

När jag klev in på institutonen för tillämpad IT för att medverka på introduktionen till programmet IT, kommunikation och lärande visste jag inte vad som väntade. Men under resans gång har jag utvecklat en fördjupad syn på IKT och på områden som tidigare var främmande mark. Att skriva uppsatsen har varit kul och lärorikt men även en utmaning. Jag vill rikta ett tack till min handledare Karin Ekman. Och även ett tack till Johan och Mattias på institutonen.

“Vi är här på jorden för att hjälpa andra; vad de andra gör här förstår jag inte.” –
W. H. Auden

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Introduktion	1
1.1 Studiens syfte.....	3
1.2 Avgränsning	3
1.3 Frågeställningar	3
2. Tidigare forskning och teori	4
2.1 Översikt	4
2.2 Literacy och etiskt förhållningssätt i läroplanen	4
2.3 Lärares syn på etiskt förhållningssätt och literacy.....	5
2.4 Förutsättningar för etiskt förhållningssätt och literacy	7
2.5 Teoretiska perspektiv.....	8
2.5.1.Thornbergs värdepedagogik och Orlenius Principer	8
2.5.2 Tre syner på literacy	9
2.5.3 Användning av teori.....	10
3. Metod	11
3.1 Urval	11
3.2 Intervjuer	12
3.3 Genomförande.....	12
3.4 Tolkning av intervjuer	13
3.4.1 Hermeneutisk analys.....	13
3.4.2 Uttryck för etiskt förhållningssätt och literacy	14
3.5 Studiens kvalitet	14
3.6 Forskningsetiska aspekter.....	15
4. Resultatanalys.....	16
4.1 Hur uttrycker och arbetar lärarna i grundskolan med ett etiskt förhållningssätt i relation till digital literacy?.....	16
4.2 Hur tolkar lärarna etiskt förhållningssätt och literacy i läroplanen?	18
5. Diskussion	20
6. Förslag till vidare forskning	24
7. Referenser.....	25
8. Bilaga	28

1. INTRODUKTION

Studien uppstod ur en tanke kring hur lärare tänker kring etik och IKT. Tanken utvecklades till att undersöka hur lärare tolkar etiskt förhållningssätt och literacy i relation till IKT. Att etiskt förhållningssätt är viktigt framgår i läroplanen. Skolans etik eller värdegrund bygger på demokrati, likabehandling och att göra eleverna till etiskt medvetna samhällsmedborgare (jfr Skolverket, 2018). Området är intressant för forskning eftersom lärare ska skapa möjligheter för elever att utveckla ett etiskt förhållningssätt och demokratisk etik. Att elever ska utveckla ett demokratiskt förhållningssätt lyfts i läroplanen och vidare att de ska förhålla sig etiskt till information samt visa omsorg för andra (jfr Skolverket, 2018). Vidare ska lärare skapa förutsättningar för eleverna att utveckla literacy eller mediekunnighet (jfr Oxstrand, 2013; Limberg & Folkesson, 2006). Men hur lärare tolkar begreppen i läroplanen kan tänkas ha betydelse för hur de uttrycker och omsätter etik och literacy i undervisningen.

Begreppet IKT är en förkortning av information och kommunikationsteknologi och avser informationsteknik som används för kommunikation och informationsöverföring (<https://sv.wikipedia.org/wiki/Informationsteknik>).

Studien undersöker hur lärare uttrycker ett etiskt förhållningssätt och literacy i relation till IKT. Etiskt förhållningssätt kan i en skolkontext tolkas handla om att skolan ska utveckla eleverna till goda samhällsmedborgare som visar hänsyn och omtanke (jfr Skolverket, 2018). Läroplanen och forskning uttrycker att lärare ska utveckla eleverna till medborgare på internet. Skolan är viktig i elevernas utveckling av normer och värderingar och ska utveckla eleverna till goda medborgare på internet med ansvar, omdöme och som kan kommunicera på rätt sätt (Skolverket, 2016). Lärare har ansvar att eleverna utvecklar ett etiskt förhållningssätt och ett prosocialt beteende (jfr Thornberg, 2006). I relation till IKT handlar etiskt förhållningssätt även om att elever kritiskt och etiskt ska förhålla sig till information och underliggande budskap enligt läroplanen (Skolverket, 2018).

Lärare behöver även följa ett antal yrkesetiska principer som är relaterade till ett etiskt förhållningssätt. Läraren ska stödja elevernas kunskap, utveckling och kritiska tänkande men även skydda eleverna från kränkningar, skada och trakasserier och skapa förtroendefulla relationer (<http://www.lararforbundet.se>).

Literacy är ett begrepp som kan tolkas utifrån olika kunskapssyner. Literacy uttryckte från början läs och skrivkunnighet som kompetenser. Digital literacy definieras av Paul Gilster och kom att handla om förmåga att tolka, hantera och utvärdera digital information. Ett begrepp som användes före digital literacy var computer literacy under 1980-talet. Även begreppet information literacy används av universitetsbiblioteken som handlade om utvärdering av information. Computer literacy handlar om att utveckla förmågor som att använda digital mjukvara medan information literacy fokuserar på utvärdering av både digital och tryckt information (Lankshear & Knoble, 2008).

Men Gilster och forskare som uppfattar literacy som kompetenser har ifrågasatts av senare forskare. Istället anser forskare att läsande och skrivande sker i sociala och deltagande praktiker. Praktiken påverkar uttryck för literacy (Street, 2003). Street kopplade literacy till Vygotskijs sociokulturella syn. Streets syn på literacy kan även kopplas till läroplanen som bygger på sociokulturell teori. En tredje syn på literacy är en demokratisk syn. Literacy utvecklas enligt denna syn i demokratisk interaktion mellan läraren och eleven som anses likvärdiga. Syftet är att skapa möjligheter till civilt deltagande. Det ingår även att identifiera uttryck för underliggande budskap och makt i texter och information (jfr Kellner & Share, 2007).

Studien undersöker uttryck för lärares tolkning av etiskt förhållningssätt och för literacy utifrån de tre synerna på literacy som beskrivs ovan. Lärarnas tolkning av etik relateras till läroplanen men även till Thornbergs syn på värdepedagogik och till etiska principer av Orlenius. Lärarnas tolkning förstås även utifrån läroplansforskning samt utifrån teorier kring literacy.

Det finns en koppling mellan synen på literacy och etiskt förhållningssätt. I synen på literacy som kompetens berörs etik främst i relation till information. Det framgår att individer ska ha kunskap om etiska och legala faktorer kring användningen av information (EU Kommissionen, 2007). Buckingham (2015) berör inte specifikt etisk syn men berör att identifiera och kritiskt granska budskap i information. Relationen mellan literacy och etik berörs tydligare i synen på literacy som sociala praktiker. Etiska värderingar ingår i den sociala praktiken (jfr Street, 2003). Etiken finns alltså enligt social syn inbyggd i praktiken eller undervisningen. Demokratisk literacy sker genom demokratiska processer i syfte att skapa förutsättningar för civilt deltagande och samhällsmedborgarskap (jfr Kellner & Share, 2007). Etiskt förhållningssätt berörs inte men uttrycks implicit genom att processerna sker demokratiskt och i syfte att individer ska utvecklas till samhällsmedborgare.

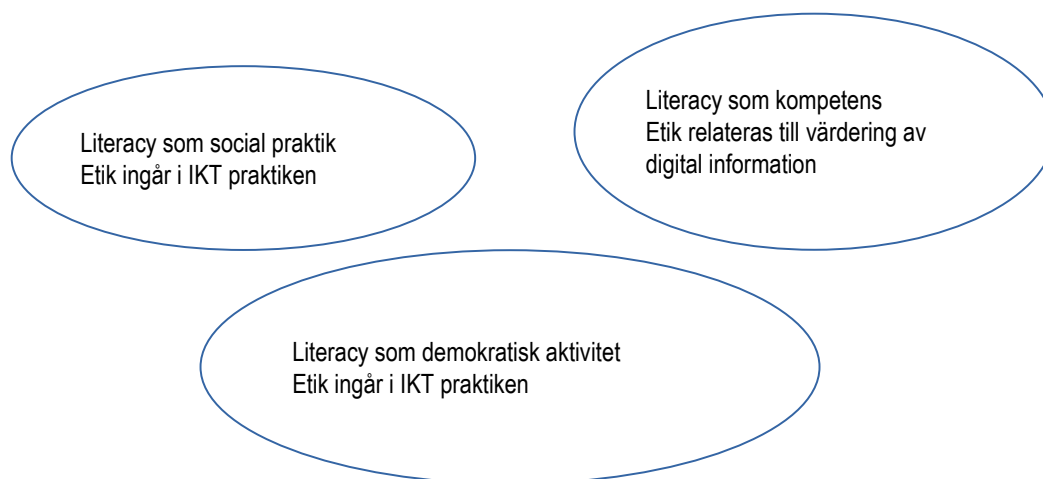

Bild 1.1 visar uppsats skribentens överblick kring relationen mellan IKT, etik och literacy. Beskrivningen baseras på teorier av Street (2003), Kellner & Share (2007) samt Lankshear & Knoble (2008).

Studien berör även faktorer som kan tänkas påverka hur lärarna tolkar och ger uttryck för värdepedagogik och literacy. Skolans värdesyn och institutionella normer påverkar (jfr Selwyn, 2011) samt lärares kontroll och hur lärare bedömer risker med digitala verktyg (jfr Hope, 2006). I forskning framgår att det finns en risk att skolor upprätthåller institutionella normer och inte vill förändra verksamheten (Selwyn, 2011). Vidare kan lärarnas kontroll begränsa möjligheter att införa praktiker utifrån och ta hänsyn till elevers sätt att lära sig i andra digitala miljöer (Jewitt, 2008).

Lärares digitala kompetens och kunskap i media literacy kan påverka deras tolkning av begreppen och hur de möter risker med digitala verktyg. Regeringen har påbörjat en nationell digitaliseringsstrategi i syfte att höja skolpersonalens och elevernas digitala kompetens och skapa likvärdighet (Utbildningsdepartementet, 2017). I forskning framgår att kunskaper i media literacy är viktiga att utveckla (jfr Oxstrand, 2013; Limberg & Folkesson, 2006). Media literacy kunskap behövs för att möta risker och förändra skolans syn på digitalisering (Luke & Sefton-Green, 2017)

1.1 STUDIENS SYFTE

Tanken med studien är att undersöka hur lärare i SO och språk uttrycker etiskt förhållningssätt och literacy i relation till IKT. Studien undersöker hur lärarna uttrycker och tolkar begreppen i relation till läroplanen och till undervisningen. Lärarnas uttryck för etiskt förhållningssätt kopplas till en värdepedagogisk syn som uttrycks av Thornberg (2006) och till etiska principer som lärare ska följa enligt Orlenius (2001).

Literacy uppfattas i studien som kopplat till media literacy. Lärarnas uttryck för literacy relateras till tre syner på begreppet. Uttrycken relateras till en kompetens syn, en social syn samt en demokratisk syn på literacy.

1.2 AVGRÄNSNING

Studien undersöker uttryck för etiskt förhållningssätt och literacy i lärarnas tolkning av läroplanen och uttryck för tolkning av begreppen relaterat till undervisning. Etiskt förhållningssätt kan undersökas utifrån olika teorier. Studien begränsas till att undersöka uttryck i lärarnas tolkning av etik med stöd i Thornbergs värdepedagogik (jfr Thornberg, 2006). Orlenius (2001) etiska principer samt utifrån etiskt förhållningssätt i läroplanen. Andra teoretiska riktningar inom etik undersöks inte. Studien berör uttryck för etiskt förhållningssätt och literacy hos lärarna. Studien undersöker inte hur lärarna tillämpar begreppen i undervisningen eftersom det krävt observationer. Vidare undersöks inte skolpersonalens övergripande förhållningssätt kring etik eller skolans etiska kultur.

1.3 FRÅGESTÄLLNINGAR

Hur uttrycker lärare i grundskolan ett etiskt förhållningssätt i relation till literacy?

Hur tolkar lärare etiskt förhållningssätt och media literacy i läroplanen?

2. TIDIGARE FORSKNING OCH TEORI

2.1 ÖVERSIKT

Avsnitt 2.2 inleds med en beskrivning av hur etiskt förhållningssätt och literacy uttrycks i läroplanen. Vidare beskrivs förändringar i begreppsanvändning samt att läroplanen vidgats för att ta hänsyn till ökade risker med användning av internet. Även forskning berörs som problematiserar läroplanens uttryck för literacy.

Avsnitt 2.3 berör hur lärare uppfattar literacy och etiskt förhållningssätt. Avsnittet är fokuserat på lärarnas uppfattning om literacy. Aspekter berörs som problematiserar elevers mediekunnighet och etiska kunskap. Vidare berörs hur lärarnas syn på risker påverkar.

Avsnitt 2.4 berör faktorer som påverkar förutsättningar för etiskt förhållningssätt och literacy. Faktorer som berörs är skolans kultur, värdesyn samt risk syn som påverkar förutsättningarna. I avsnittet berörs även betydelsen av lärarerfarenhet och att elever utvecklar literacy kompetens. Dessutom berörs att lärare behöver ta hänsyn till elevernas föreställningsvärld.

Avsnitt 2.5 beskriver teorier och modeller som används för att undersöka uttryck för etiskt förhållningssätt och literacy i lärarnas tolkning av läroplanen. En teori kring värdeetik beskrivs, Thornbergs värdepedagogik, samt Orlenius fyra etiska principer. Därefter beskrivs tre perspektiv kring literacy och hur perspektiven uttrycks i läroplanen.

2.2 LITERACY OCH ETISKT FÖRHÅLLNINGSSÄTT I LÄROPLANEN

Etiskt förhållningssätt uttrycks i läroplanens inledande avsnitt. Det framgår att skolan vilar på demokratiska grunder och att skolan ska präglas av likabehandling, förståelse och medmänsklighet. Under skolans uppdrag skrivs att elever ska anlägga ett etiskt perspektiv i skolan som innefattar att *”göra personliga ställningstaganden och agera ansvarsfull mot sig själv och andra”* (Skolverket, 2018, s 8). Etiskt förhållningssätt lyfts även i ämnesplanen för samhällskunskap relaterat till digitala verktyg. När det gäller internet och digital kommunikation framgår t.ex. att eleverna ska kunna agera ansvarsfullt med hänsyn till sociala, etiska och rättsliga aspekter. Vidare framgår att elever ska känna till hur information framställs i digitala medier, hur information är presenterad och hur den påverkar individer (Skolverket, 2018).

Begreppet literacy nämns inte nuvarande reviderad läroplan och inte i tidigare läroplan, Lgr 11. Skolverket använder istället begreppet mediakompetens för literacy medan Statens mediaråd använder media kunnighet. Lgr 11 använder uttrycket vidgat språkbegrepp som ersätter det tidigare begreppet vidgat textbegrepp som syftar på att traditionell kompetens inte

räcker utan att det krävs en bredare media kompetens som förutom ord innefattar bild, ljud och film (Oxstrand, 2013).

Den tidigare läroplanen, Lgr 11, har kritiserats för att den enbart berör aspekter av literacy. Lgr 11 berör aspekter som att söka och kritiskt analysera information, intratextuellt, inom texter. Men samtidigt utelämnade läroplanen hur sökande av information ska ske på internet eller mellan texter, intertextuellt, vilket sker med digitala verktyg. Vidare framkommer att digitala verktyg inte nämns i formuleringen och inte heller hur internetsökning ska gå till vilket uttrycks som ett problem (Sundin, 2015).

Digital kompetens och etiskt perspektiv har länkats tydligare i den senaste läroplanen och hänsyn har tagits till ökade risker på nätet i form av mobbning och utsatthet. Att eleverna ska utveckla digital kompetens nämns i avsnittet skolans värdegrund och uppdrag (Skolverket, 2018). Literacy nämns inte men uttrycks genom att elever ska kunna *“använda såväl digitala som andra verktyg och medier för kunskapssökande, informationsbearbetning, problemlösning, skapande, kommunikation och lärande”* (Skolverket, 2018, s 12).

Risker berörs även mer utförligt i den senaste läroplanen. Lärare ska uppmärksamma risker med ökad digitalisering i arbetet med normer och värden. Läroplanen och ämnesplanen i samhälle uttrycker att eleverna ska förstå möjligheter och risker med internet och kunna agera ansvarsfullt vid användning av digitala medier utifrån sociala etiska och rättsliga aspekter. Det framgår även att elever ska känna till nyhetsvärderings påverkan och hur informationen framställs och kan styras (Skolverket, 2018).

2.3 LÄRARES SYN PÅ ETISKT FÖRHÅLLNINGSSÄTT OCH LITERACY

I forskning framkommer att lärare uttrycker vikten av att elever utvecklar kritisk medieförståelse vilket kopplas till att utveckla literacy för att analysera och kritiskt förhålla sig till media. Det framgår med koppling mellan literacy och etiskt förhållningssätt även att lärare lyfter vikten av att eleverna utvecklar rätt attityder och värderingar i samband med användningen av digitala resurser (jfr Limberg och Folkesson, 2006; Oxstrand, 2013).

Limberg & Folkesson genomförde 2006 ett IDOL projekt (Informationssökning, didaktik och lärande) på uppdrag av Skolverket. Studiens syfte var att undersöka lärare och bibliotekariers syn på undervisning och kritisk medieförståelse. Lärarna framhöll att elever behöver utveckla strategier för att kunna bedöma källors relevans, informationens användbarhet och tillförlitlighet (Limberg & Folkesson, 2006). Det framgick även i studien av Oxstrand att lärarna framhöll vikten av källkritisk förmåga och att elever behöver mer kunskap om källkritik. Men även att eleverna behövde ökad medvetenhet kring etiska aspekter som t.ex. hur deras beteende påverkar andra på nätet och att kunna göra välgrundade val (Oxstrand, 2013).

Men även om lärare och läroplanen lyfter att eleverna ska utveckla kritisk medieförståelse och ett etiskt förhållningssätt så visar forskning att lärarna uttrycker att eleverna inte har utvecklat

etisk medvetenhet kring sina handlingar på nätet (jfr Skolverket, 2016; Hope, 2006). Eleverna saknar kunskapen om hur deras agerande på nätet påverkade andra och även att elevernas beteende kunde förändra maktstrukturer. Dessa förändrade maktstrukturer kunde medföra ökad utsatthet för elever (Åkerlund, 2013). Samtidigt visar forskning att lärare har bristande medvetenhet kring vad eleverna gör på och hur eleverna använder internet vilket medför att lärarna upplever oro kring elevernas internetanvändning (Skolverket, 2016). Lärarna menade att orosmoment var chat, pornografi samt kvaliteten på materialet (Madden m.fl., 2005; Hope 2006).

På grund av elevernas bristande kunskaper och risken för utsatthet är lärarna ofta kritiskt inställda till internet som informationskälla till lärande och som källa till skolmaterial. Lärarna uttrycker att de är tveksamma kring om eleverna kan finna lämpliga internetsidor, bedöma innehållet, använda sökmotorer och dela webbsidor med andra elever (Madden, m fl., 2005). Vidare framgår i skolverkets studie *Digitaliseringen i skolan -möjligheter och utmaningar* att lärare anser att digitala verktyg kan vara en distraktion i undervisningen och påverka elevernas lärande negativt (Skolverket, 2018).

Vidare framgår att riskerna för både skolor och elever ökar som en konsekvens av elevernas bristande etik och bristande kunskap kring copywrite. Lärare uttryckte risker med nät säkerhet i form av att elever stal lösenord, kopierade textmaterial och hackade webbsidor. Eleverna hade inte kunskap om eller tillämpade reglerna för copywrite. Elever kopierade text, laddade ner bilder, musik och filmer utan att vara medvetna om riskerna (Hope, 2006).

Även om eleverna har bristande förståelse för etiska aspekter och bristande kunskap i källkritik har Skolverket sett att lärare inte undervisar i säker användning och inte kring hur kränkningar på nätet ska förebyggas. Andelen lärare som arbetar för att förebygga kränkningar har ökat men lärarna ser ett stort behov av kompetensutveckling (jfr Skolverket, 2016).

Vidare framgår att undervisningen i kritisk mediekunnighet problematiseras genom att lärarna har olika uppfattning och kunskap om vad som ingår i begreppet samt hur de ska undervisa. Skolororganisationer som präglas av öppenhet, samarbete och ett gott klimat underlättar för utveckling av lärares mediekunnighet (Oxstrand, 2013). Lärare menar att det finns ett behov av ökad styrning av elevernas aktiviteter på internet. Lärarna behöver styra eleverna mot specifika källor på internet men även styra kunskapsinnehåll. Vidare menade lärarna att det behövdes utrymme för elevers självständiga arbete utifrån styrningen (Limberg & Folkesson, 2006).

2.4 FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ETISKT FÖRHÅLLNINGSSÄTT OCH LITERACY

En god skolkultur kan skapa förutsättning att använda digitala verktyg i undervisningen. Skolkulturen avgör lärarnas inställning till IKT och en positiv kultur kan förbättra lärarnas inställning och öppenhet mot att använda digitalt material i undervisningen (Madden m.fl., 2005). Vidare har erfarenheten betydelse för lärarnas inställning. Mer erfarna lärare visar en större tilltro till internet som informationskälla och att lärare med mindre erfarenhet inte uppfattade internet materialet som lämpligt som informationskälla (Madden m.fl., 2005).

Skolorna begränsas även av en risk syn kring information. Hope (2006) menar att risk beskrivningar i skolor kan ge uttryck för kontroll av verksamheten och för att upprätthålla social ordning och lämpligt beteende. Exempelvis identifierar forskaren att lärarna kontrollerar eleverna genom att överföra en institutionell risk syn, via t.ex. information på väggar och genom skolornas policy och verbala varningar. Men även om skolors riskuppfattningar kan användas som instrument för social kontroll och för att styra elever så kan uppfattningarna utmanas av elever. Samtidigt identifieras en skillnad i hur risker uppfattas i skolorna. Risker inom verksamheten uppfattas som hanterbara medan externa risker uppfattas som hot. Forskaren lyfter behovet av nationell policy för att skolor ska kunna identifiera och hantera risker i verksamheterna (Hope, 2006).

Risker i skolan kan mötas genom att eleverna utvecklar media literacy. Media literacy bidrar till att förändra skolans syn kring digitalisering (Luke & Sefton-Green, 2017). Enligt Luke & Sefton-Green (2017) har läroplanen haft för lite fokus på förändringar som skett i det nya sociala landskap som uppkommit med digitala verktyg. Lärare behöver även närma sig elevernas föreställningsvärld. Lärarna behöver lyssna på elevernas egna moraliska tankar och utveckla kunskap kring hur eleverna resonerar moraliskt kring verktygens användning (Gardelli, 2016). Men för att utveckla förståelsen för hur eleverna använder verktygen ses ett behov av ökad kunskap kring elevers användning av verktygen utanför skolan (Jewitt, 2008).

Forskning uttrycker att skolans värdesyn behöver förändras när IKT används. Skolor vill upprätthålla en ideal praktik med IKT som behåller effektivitet och rationalism. Skolors strävan efter kontroll och syn på risker med internetanvändning kan begränsa hur lärarna ser på och använder digitala verktyg i undervisningen. Digital teknologi används för materiell kontroll av läroplan, prov och utvärderingskultur och institutionell styrning ses som viktigare än att utveckla elever och lärares individuella behov (Selwyn, 2011).

En aspekt som komplicerar undervisningen är tolkningen av läroplanen. Lärarna har en tolkningsfrihet av innehåll vilket skapar möjligheter till frihet i lärarnas upplägg av undervisningen. Lärarna lämnar ofta tolkningen av läroplanen och använder andra texter där erfarenheter uttrycks som viktigare än att tolka innehållet i styrdokumentet. Undervisningstraditioner styr undervisningen. Lärare väljer vad som ska ingå i undervisningen och anser att innehållet är så självklart att det inte behöver definieras i kursplaner. Läroplanen tolkas intuitivt, arbetsmoment testas och lärarna fortsätter med de moment som fungerar i undervisningen utan att reflektera (Pettersson, 2013).

2.5 TEORETISKA PERSPEKTIV

Avsnittet berör teoretiska perspektiv och modeller som används för att tolka uttryck för lärarnas syn på etiskt förhållningssätt och literacy. Inledningsvis beskrivs värdepedagogik enligt Thornberg (2006) samt etiska principer enligt Orlenius (2001). Därefter berörs tre syner på literacy och hur synerna används i studien. Synerna som beskrivs är konceptuell literacy (Buckingham, 2015), social literacy (Street, 2003) samt demokratisk syn på literacy (Kellner & Share, 2007). Vidare beskrivs hur värdepedagogik, etiska principer och syner på literacy används i analysen. Värdepedagogik, etiska principer och literacy kopplas även till läroplanen.

2.5.1. THORNBERGS VÄRDEPEDAGOGIK OCH ORLENIUS PRINCIPER

Värdepedagogik är kopplat till skolans demokratiska uppdrag och att utveckla elever till ansvarstagande individer. Skolan ska sträva efter att utveckla färdigheter hos elever som att respektera individens värdighet samt att motverka orättvis behandling av andra (Thornberg, 2008). Lärare och pedagogiskt material medierar värden och normer till eleverna. Det innefattar lärarnas föreställningar om vad som utgör goda handlingar och demokratiska värden som överförs till eleverna under lektion. Överförandet sker i flera sammanhang som t.ex. vid skapandet av lektion, när lärare väljer ut lärostoff, hur de fostrar, hur de skapar och relaterar till regler och moral samt hur de reagerar på konflikter. Internationellt används istället begreppet moral education (Thornberg, 2017).

Thornberg menar att läraren använder både explicit och implicit värdepedagogik. Explicit är den värdepedagogik som läraren medvetet använder för att t.ex. skapa trivseregler eller lyfter värdefrågor i skolämnen. Implicit är de värden som läraren omedvetet förmedlar genom sin roll vilket sker utifrån den dolda läroplanen. Det kan innefatta att läraren medierar värden implicit dvs. genom sina attityder och beteenden (Thornberg, 2006).

Men i undervisningen behöver läraren utgå från en explicit värdepedagogik som är stimulans för att eleverna ska utveckla pro sociala egenskaper som innefattar värderingar och beteende som innefattar omtänksamhet, välmening, att skapa balans mellan egna och andras behov och en demokratisk grundsyn. För att utveckla pro socialt beteende är empati viktigt. Vidare kan prosocialt beteende utvecklas genom att se andra handla på rätt sätt och identifiera sig vilket benämns modellering eller modellinläring (Thornberg, 2006). Vidare ska lärare enligt Orlenius följa ett antal principer i undervisningen. Principerna är självbestämmande, godhet, minimering av lidande och rättvis principen. Självbestämmande handlar om individuell frihet och handlingar utan att kränka andra. Godhet handlar om att hjälpa och minimering handlar

om att välja det bästa alternativet för att undvika lidande. Rättvisa berör slutligen likabehandling av andra människor (Orlenius, 2001).

2.5.2 TRE SYNER PÅ LITERACY

Enligt tidiga syner handlade literacy om förmågor och kompetenser som individen ska utveckla (jfr. Lankshear & Knoble, 2008). När det gäller media literacy utvecklade Buckingham (2015) en modell som uttrycker faktorer som individen behöver kunna för att utveckla literacy. Modellen består av kunskaper som behövs kring medias representation, språk samt produktion och publik.

När det gäller medias representation menar Buckingham att tolkaren behöver kunna undersöka frågor om pålitlighet, auktoritet och bias i informationen samt ha ett kritiskt förhållningssätt till informationen. Vidare behöver individen använda och förstå språket utifrån olika kommunikationsmönster och genrer. En utvecklad analysförmåga behövs men även ett metaspråk för att beskriva språkets funktion och hur digital media är uppbyggd. Men det handlar även om att förstå kommunikation mellan människor, varför mönstren sker och hur grupper påverkar information och individer. *Det behövs medvetenhet om hur information skapas, används, presenteras och samlas in och individen behöver kunna reflektera kring informationen. Informationen är även anpassad till en viss publik vilket påverkar hur den presenteras (Buckingham, 2015).*

Även om Buckingham avsåg att uttrycka literacy som social praktik har modellen kritiserats eftersom den beskriver kompetenser och tar inte hänsyn till den sociala praktiken (jfr Sundin, 2015). En social syn på literacy uttrycker istället att literacy handlar om sociala praktiker eller literacy praktiker. NLS är en förkortning av New Literacy Studies. NLS forskning ifrågasätter synen på literacy som kompetens och uttrycker literacy som sociala aktiviteter. Hur individer läser och skriver beror på kontexten och i synen på kunskap och inte på kompetenser (Street, 2003). Medierande handlar om gemensamt skapande av kunskap och meningsskapande genom texter (Lankshear & Knoble, 2008). Mediering uppstår i specifika kontexter som skapar olika uttryck för literacy. Olika förmågor eller kompetenser kommer till uttryck och får olika former i olika sociala praktiker. Det finns många uppfattningar kring vad som ingår i läsande och skrivande och literacies bör ses som sociala praktiker (Lankshear & Knoble, 2008). NLS forskning undersöker hur kulturer möter nya former av literacy och anpassar sig. Forskningen studerar även diskurser eller kontexter där läsande och skrivande sker och aspekter som identitet och makt i texter (jfr Street, 2003).

En syn lyfter literacy som demokratisk aktivitet. Kellner & Share (2007) uppfattar literacy som en aktivitet som innefattar att utveckla demokratiska förmågor och skapa förutsättningar för eleverna till civilt deltagande. Den kritiska processen är demokratisk och förutsätter att läraren inte styr undervisningen utan delar sin makt med eleverna i samband med tolkningen

av mediala källor. Processen innefattar att kritisera underliggande ideologi i media och att undersöka hur kön, ras, klass och sexualitet framställs. Kritisk etik handlar om kritisk granskning av information och att identifiera underliggande uttryck för ideologi och makt. Kritisk literacy uppfattar deltagarna som aktivt meningsskapande individer. Vidare föreligger en kamp mellan ett dominerande sätt att läsa och förstå texter och alternativa sätt eller överenskomna sätt (Kellner & Share, 2007)

2.5.3 ANVÄNDNING AV TEORI

Thornbergs värdepedagogik används för att tolka uttryck för en demokratisk och prosocial etik i lärarnas syn på etiskt förhållningssätt. Att Thornbergs värdepedagogik används beror på att värdepedagogik ligger nära skolans demokratiska syn och värdegrund. Elever ska enligt läroplanen utvecklas till demokratiska medborgare som visar förståelse och medmänsklighet samt behandlar andra lika (jfr Skolverket, 2018). Thornberg menar vidare att värdepedagogik naturligt ingår i all undervisning och uttrycks i läroplanen (Thornberg, 2006).

Vidare tolkas lärarnas uttryck för etiskt förhållningssätt i relation till etiska principer som bör ingå i värdegrundsarbetet (jfr Orlenius, 2001). Principerna tolkas vara kopplade till Thornbergs demokratiska syn kring likabehandling och medmänsklighet samt till demokrati och likabehandling i läroplanen (jfr Skolverket, 2018). Orlenius principer används för att undersöka uttryck för skolans värdegrund i lärarnas beskrivning av synen på etiskt förhållningssätt och literacy.

Uttryck för literacy undersöks utifrån tre syner på begreppet. Literacy som kompetenser, literacy som social praktik samt literacy som demokratisk praktik. Synerna uttrycker olika sätt att se på literacy och används för att se uttryck och skillnader i lärarnas tolkning av begreppet i läroplanen. Buckinghams modell används för att tolka uttryck för synen på literacy som individuella kompetenser och förmågor i lärarnas tolkning av läroplanen. Att modellen valts beror på att läroplanen ger uttryck för literacy som individuella kunskaper. Det framgår t.ex. att eleverna ska kunna förhålla sig kritiskt till digital information. Vidare att elever ska identifiera media innehåll samt budskap och möjligheter och risker som kopplas till digital kommunikation (jfr. Skolverket, 2018).

Uttryck för literacy som social praktik eller praxisgemenskap tolkas utifrån lärarnas tolkning av läroplanen. Uttryck som undersöks är om lärarna tolkar literacy som en social och medierande aktivitet (jfr Street, 2003). Att synen på literacy som social praktik används beror på att läroplanen uttrycker att arbete med andra är viktigt för elevernas lärande. Vidare uttrycks gemensamma erfarenheter som viktiga för elevernas utveckling och att skolan ska vara en social gemenskap (jfr Skolverket, 2018).

Uttryck söks även för en demokratisk syn i lärarnas beskrivning och tolkas utifrån Kellner & Share (2007). Uttryck som undersöks är om lärarnas arbetar källkritiskt och samhällskritiskt

med eleverna under demokratiska former och om läraren visar öppenhet för elevers olika sätt att förstå texter. Att uttryck för demokratisk syn på literacy undersöks beror på att synen innehåller och ger uttryck för aspekter som är förenliga med läroplanens demokrati och elevers förståelse för digital information och media. I läroplanen uttrycks att undervisning ska ske demokratiskt och att elever ska få inflytande över sitt lärande. Vidare ska elever kritiskt granska information och identifiera underliggande budskap. Vidare uttrycks att elever ska ha medvetenhet om hur individer framställs i media men även förstå information och avsändarens avsikter. Elever ska även förstå mediernas roll som informations-spridare samt möjligheter och risker med information (jfr. Skolverket, 2018).

3. METOD

Kvalitativa intervjuer valdes för att se uttryck för lärarnas åsikter och förståelse kring etiskt förhållningssätt och för hur de tillämpar förståelsen i undervisningen. Intervjuer kan ge uttryck för en individs livsvärld eller uppfattning av ett fenomen. Fokus intervjuer används eftersom temat är definierat (jfr Trost, 2010). Tolkningen av data skedde induktivt genom att utifrån data identifiera teman (jfr. Cohen, Manion & Morriison, 2007). Tolkningen skedde utifrån ett hermeneutiskt fenomenologiskt perspektiv. Det kritiskt fenomenologiska perspektivet valdes eftersom ett fenomenologiskt seende medför förståelse av ett fenomen utifrån en individs perspektiv. Vidare innebär perspektivet en tolkande ansats där forskaren skapar sig en objektiv förståelse av det betraktade med medvetenhet om sin egen påverkan på hur fenomenet uppfattas (jfr Kafle, 2011).

3.1 URVAL

Ett riktat urval har valts för att välja ut skolor. Urvalskriteriet var att det skulle vara kommunala grundskolor i tätortsområden med lärare som hade SO kompetens. Två grundskolor som innefattar årskurserna 7-9 har valts ut i Ängelholms kommun och en skola i Båstad kommun. Skolorna valdes ut 'utifrån att de skulle ligga i Ängelholms kommun eller i grannkommuner. Vidare valdes skolorna ut utifrån om de hade specifika SO lärare med ansvar för skolornas IKT utveckling som var vana att arbeta med IKT i undervisningen. Förfrågningar att genomföra intervjuer skickades inledningsvis till rektorer i Ängelholms kommun. Om skolorna i kommunen inte kunde medverka skickades förfrågningar även till andra kommuner. Båstad kommun kontaktades efter att vissa skolor i Ängelholm inte kunde medverka i intervjuerna.

Fyra verksamma lärare i grundskolans senare år, som undervisar i SO-ämnena, men även en med kompetens i språk, valdes ut för intervjuer. Lärarna i SO valdes ut med stöd i skolverkets studie kring IT kompetens som visar att SO lärare arbetar mer med IKT verktyg i undervisningen än t.ex. matematiklärare (Skolverket, 2016). Lärarna valdes ut utifrån att de var verksamma SO- lärare men att de även använde IKT i undervisningen. Urvalet av lärare kan ses som ett målinriktat urval där undersökaren väljer ut informanterna utifrån viss karaktäristik baserat på undersökarens behov (Cohen, Manion & Morriison, 2007). Läraren som hade behörighet i språk valdes ut på grund av tillgänglighet och för att se om dennes syn på etiskt förhållningssätt skilde sig från övriga lärare.

Urvalet styrdes av lärarnas tillgänglighet att bli intervjuade och ett större urval lärare hade kunnat resultera i ett mer omfattande dataunderlag som underlag för tolkning. Fyra lärare

bedömdes rätta för att få en bild av vilken syn på etik som uttrycktes samt vilka synen på literacy som framkom i lärarnas tolkning. Utifrån data gick att se skillnader kring hur lärare uttryckte synen på etik samt literacy kopplat till läroplanen och hur de uttryckte begreppen kopplat till undervisningen. En lärare var dock inte behörig SO -lärare och valdes ut för att se om lärarens syn på etik och literacy skiljde sig från övriga lärare. Att läraren med språkkompetens valdes berodde inledningsvis på att det inte fanns SO lärare tillgängliga. Men därefter användes språklärares uttryck för etiskt förhållningssätt för att jämföra med SO lärarnas för att se om skillnader i uttryck för fanns.

3.2 INTERVJUER

Intervjuerna innehöll teman istället för färdiga intervjufrågor. Begrepp som användes var etiskt förhållningssätt och literacy tolkades i styrdokument. Vidare berördes lärarnas syn på etiskt förhållningssätt och literacy i relation till undervisningen. Lärarnas tankar kring risker och möjligheter med IKT i undervisningen berördes främst ur ett etiskt perspektiv. Utifrån ett etiskt och literacy perspektiv berördes även lärarnas tankar kring elevers förmåga att bedöma internetkällor samt elevers förmåga att förstå hur sociala medier påverkar. Därefter berördes lärarnas tankar kring hur de arbetar med källkritik och plagiat. Även lärarnas tankar kring risker och utsatthet på nätet berördes. Slutligen berördes lärarnas tankar kring kompetens och kompetensutveckling. I samband med detta diskuterades kollegialt utbyte och dess betydelse för kompetensen.

Enligt Trost (2010) behöver en intervjuguide inte vara strukturerad och kan utformas med stöd av begrepp eller så att den passar forskaren. Att intervjuguiden inte innefattar definierade frågor skapar möjligheter till en öppen dialog runt begreppen. Den låga graden av standardisering och strukturering valdes för att ge intervjupersonen större utrymme att svara och för att skapa ett öppet samtal (jfr Trost, 2010).

3.3 GENOMFÖRANDE

Skolornas rektorer kontaktades inledningsvis kring studiens syfte. Rektorn kontaktade lärare som kunde tänka sig att medverka i intervju. Inför intervjuerna konstruerades en guide med färdiga teman som utgjorde underlag i intervjun. Teman som användes var begreppet etiskt förhållningssätt, etisk undervisning med digitala verktyg med underrubriker som etik på sociala medier, etik på internet och forum och etik för informationssökning. Begrepp som kopplades till etiskt förhållningssätt användes som underlag i samtalet. Utifrån vetenskapsetiska krav är anonymitet och konfidentialitet viktigt i en undersökning (Trost, 2010., Cohen, Manion & Morrisson, 2007).

Respondenterna tillfrågades inför intervjun om denne godkände att intervjun genomfördes samt informerades om att anonymitets och konfidentialitets kraven. Intervjuerna spelades in för att fånga respondentens beskrivning och för att underlätta transkription. Inspelning valdes för att inte behöva lägga fokus på anteckningar utan att kunna koncentrera sig på frågorna till respondenten. En nackdel med inspelning kan vara att intervjuaren går miste om respondentens tonfall och mimik (Trost, 2010). Men inspelning valdes för att fånga respondenternas åsikter. Inspelningen skedde på Ipad och intervjuerna transkriberades i helhet. Data analyserades data och begrepp samt teman identifierades.

3.4 TOLKNING AV INTERVJUER

Tolkningen av intervjudata skedde induktivt utifrån ett kritiskt (fenomenologiskt) hermeneutiskt perspektiv och kritisk hermeneutik.

3.4.1 HERMENEUTISK ANALYS

Analysen skedde utifrån Gadamer syn på hermeneutisk tolkning. Processen innefattar att ämnesinnehåll identifieras. Vidare att tolkaren är medveten om sina egna förkunskaper och förutfattade meningar. Tolkaren behöver se texten på olika sätt och välja ut rimliga förklaringar med stöd i historisk kunskap. Tre begrepp nämns i samband med tolkningsprocessen i form av fusion of horizons, autencitet och förförståelse. Fusion of Horizons innebär att se texten på olika sätt och utifrån olika perspektiv, Autencitet innebär att ha öppenhet i sin förståelse av omvärlden och förförståelse handlar om att förkunskaper påverkar förståelsen (Regan, 2011)

Analysmodell utifrån Regan (2011)

Tidigare kunskaper Förväntningar	Hänsyn tas till mina förkunskaper och förväntningar kring etiskt förhållningssätt i relation till literacy, normativ och dialektisk etik för att undvika att bias uppstår i tolkningen
Bakomliggande historia	Hänsyn tas till faktorer som påverkar lärarnas syn på IKT och uttryck för etiskt förhållningssätt i relation till etik och literacy
Öppenhet Perspektivseende	Öppenhet mot lärarnas uttryck för etiskt förhållningssätt och literacy, att se uttryck utifrån olika perspektiv

Under dataanalysen togs hänsyn till förkunskaper som kan påverka intervjun. Det var viktigt att mina förkunskaper kring literacy och etiskt förhållningssätt inte skulle påverka tolkningen av lärarnas uttryck för etiskt förhållningssätt. Forskarens förkunskaper kan påverka tolkningen vilket kan leda att forskaren söker efter vissa uttryck i data (jfr Cohen, Manion & Morrisson, 2008) Vidare togs hänsyn till skolornas bakomliggande historia som påverkar hur lärarna tänker etiskt kring IKT, t.ex. elevernas utsatthet och lärarnas riskbedömning. Lärarnas uttryck för etiskt förhållningssätt kan förstås utifrån olika perspektiv.

3.4.2 UTTRYCK FÖR ETISKT FÖRHÅLLNINGSSÄTT OCH LITERACY

Uttryck tolkades för vilken syn på literacy (konceptuell/social/demokratisk) som framkommer i lärarnas beskrivning av etiskt förhållningssätt och uttrycks i beskrivningen av undervisningen. Vidare tolkades vilken form av etik (normativ/dialektisk) som lärarna uttryckte i synen på etiskt förhållningssätt och i beskrivningen av undervisningen. Även lärarnas uttryck för begreppen i läroplanen tolkades. Utifrån uttrycken för etik och literacy var tanken att söka olika förklaringar för observerade uttryck med stöd i läroplan, forskning samt teorier kring etik och literacy.

3.5 STUDIENS KVALITET

Studien bedöms ha trovärdighet vilket innebär att data som samlas in är relevant för frågeställningen (jfr Trost, 2010). Men trovärdigheten kan ha påverkats av att intervjuerna skedde vid ett tillfälle och inte följdes upp av observationer. Studien bedöms även ha ekologisk validitet. Strävan har varit att undersökningen ska ske under naturliga förhållanden. Ekologisk validitet innebär att forskaren inte ska försöka manipulera eller påverka resultaten utan fånga verkligheten som den framställs. För att uppnå ekologisk validitet behöver forskaren fånga så många aspekter av det undersökta som är möjligt (Cohen, Manion & Morriison, 2007). Uttryck för etiskt förhållningssätt har fångats och analyserats som de har framställts av lärarna. Frågorna som ställts under intervjun har bestått av teman för att låta lärarna öppet och utan styrning beskriva sin syn på etiskt förhållningssätt. Vidare har tanken med öppna frågor varit att få en bred förståelse för hur lärarna tolkar begreppet och för att fånga olika aspekter som förenar eller särskiljer lärarnas utsagor. Under diskussionerna har tankar eller följdfrågor som uppfattats som oklara av respondenten förtydligats för att respondenten lättare ska uttrycka sin förståelse. Intervjuerna har vidare skett i en lugn miljö utan påverkan från externa faktorer. Men ekologisk validitet kan ha påverkats av att frågorna ställdes på olika sätt till respondenterna beroende på kontexten. Eftersom frågorna inte ställdes på ett likartat sätt så kan det ha påverkat lärarnas tolkning och deras svar.

3.6 FORSKNINGSETISKA ASPEKTER

Hänsyn har även tagits till forskningsetiska aspekter och vetenskapsrådets fyra krav.

- informationskravet
- samtyckeskravet
- konfidentialitetskravet
- nyttjandekravet.

(Vetenskapsrådet *Forskningsetiska principer inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning*)

Informationskravet innebär att skolornas rektorer och lärare ska få information om studiens syfte och innehåll samt vem som genomför studien (Vetenskapsrådet Forskningsetiska principer inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning). Rektorer och lärare informerades att intervjuerna utgjorde underlag till en magisteruppsats på institutionen för tillämpad IT på Göteborgs Universitet.

Rektorerna och lärarna tillfrågades om de ville medverka i studien och om lärarna ville medverka i intervjuerna. Samtyckeskrav eller information consent handlar om att individen ska kunna ta beslut om medverkan i en undersökning efter att all information kring undersökningen är känd (Cohen, Manion & Morrisson, 2007). Det var viktigt att visa öppenhet, ärlighet och nyfikenhet. Lärarna informerades om att undersökningen var anonym enligt kraven kring konfidentialitet enligt *Forskningsetiska principer inom humanistisk - samhällsvetenskaplig forskning* (Vetenskapsrådet). Forskningens strävan mot resultat ska inte riskera individens värdighet (Cohen, Manion & Morrisson, 2007). Lärares namn var utbytta till fiktiva namn och för att anonymisera skolorna nämns kommunerna som studien genomfördes inom. Vidare togs hänsyn till nyttjandekravet som innebär att respondenten ska kunna ta del av känsliga uppgifter och kontroversiella tolkningar samt få tillgång till studien när den publiceras (Vetenskapsrådet, *ibid*). Innan intervjuerna påbörjades informerades respondenterna om att de skulle få tillgång till den färdiga uppsatsen när den publicerats.

4. RESULTATANALYS

4.1 HUR UTTRYCKER OCH ARBETAR LÄRARNÄ I GRUNDSKOLAN MED ETT ETISKT FÖRHÅLLNINGSSÄTT I RELATION TILL DIGITAL LITERACY?

Analysen av resultatet inleds med en bakgrund kring skolornas situation och hur lärarna upplever internets och sociala mediers påverkan på eleverna. Skolorna har haft problem med trakasserier via internet och sociala medier som förekommit under en längre tid. Lärarna uttrycker att problemen är allvarliga på två av skolorna och på den tredje skolan uttrycker läraren problemen som betydande men arbetet med värdegrunden har kommit långt. Förutom trakasserier så beskriver en lärare att elever blivit utsatta för hot via sociala medier. Statliga myndigheter har kopplats in. Lärarna beskriver även att de har kontinuerliga samtal med elever kring incidenter och även mentors tid som innefattar diskussion kring hur eleverna ska vara goda medmänniskor och kring värdegrunden. En lärare berör att läget är allvarligt eftersom trakasserier orsakat psykiskt lidande hos elever och flera lärare uttrycker att eleverna inte förstår konsekvenserna av sitt beteende på nätet och hur beteendet påverkar andra elever. Vidare har lärarna och skolans personal arbetat förebyggande. Det har skett genom att informera eleverna kring värdegrunden och genom att skapa förutsättningar till en demokratisk grundsyn hos eleverna. Uttryck för lärarnas etiska förhållningssätt förstås utifrån skolornas förebyggande arbete. Vidare bör lärarnas uttryck för literacy förstås utifrån att begreppet inte är beskrivet i läroplanen som istället tar upp informationshantering och källkritik (jfr Sundin, 2015).

Etiskt förhållningssätt kopplat till IKT uttrycks olika av lärarna. Lisa beskriver att etiskt förhållningssätt handlar om informationshantering och källkritik. Begreppet literacy uttrycks inte men däremot ger läraren uttryck för begreppet genom att nämna information och källkritik. Lärarens uttryck kan relateras till definitionerna av literacy (EU kommissionen, 2007) och Buckingham (2015). Literacy uppfattas som att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till information och identifiera underliggande budskap i text samt källors kvalitet och pålitlighet. Lisa och Johan uttrycker att hantering av information handlar om att identifiera, värdera och sälla stora informationsmängder som Internet medför. Informationshantering och källkritik uppfattas även innefatta etiska ställningstaganden och att eleverna ska förstå konsekvenserna av sitt beteende på internet.

Lisa berör källkritik och menar att hon ofta *“tjatar friskt kring referenser och källor”* och nämner kunskapskraven som innefattar *“källor... relevans och trovärdighet”*. Synen som uttrycks ligger i linje med synen på media literacy som kompetens eller förmåga att kritiskt hantera, värdera och sortera information (Lankshear & Knoble, 2008) och aspekter i digital kompetens (EU kommissionen, 2007).

Martin ger uttryck för etiskt förhållningssätt som både literacy som färdigheter och som social aktivitet. Martin menar att etiskt förhållningssätt kopplat till källkritik handlar om att elever ska bedöma information och källor i olika kontexter vilket innefattar nätkällor. Martin uttrycker att eleverna ska se skillnaden hur källor används i och utanför undervisning. Martin tolkas ge uttryck för att kontext och sociala praktiker får betydelse för hur källor och information används vilket även uttrycks i literacy som social aktivitet (jfr Street, 2003). Det kan kopplas till att lärarens medierande funktion får betydelse för elevernas förståelse av källkritik i olika kontexter (Lankshear & Knoble, 2008). Men Martin ger även uttryck för konceptuell syn på literacy som förmågor. Martin beskriver att elever förutom att vara källkritiska även ska kunna identifiera underliggande värderingar och skribenters avsikter i texter på nätet och hur information presenteras och används (jfr Buckingham, 2015). Anders nämner inte literacy begreppet men uttrycker digital kompetens och etiskt förhållningssätt som kopplat till demokrati. Han menar att tiden som läraren arbetar med demokrati är viktig, vilket är uttryck för literacy som demokratiskt deltagande (jfr Kellner & Share, 2007). Anders uttrycker även skolans demokratiuppdrag och att utbilda eleverna till samhällsmedborgare och kopplar till skolans demokratiska värden (jfr. Skolverket, 2018):

Etiska aspekter uttrycks mer uttalat när lärarna beskriver mentorstiden och lektioner. Mentorstiden är specifik avsatt tid med individuella elever för att diskutera elevers kunskapsutveckling, mobbing och incidenter på skolan. Mentorstiden och lektioner ses av lärarna som viktiga för att förmedla ett etiskt förhållningssätt och skolans värdegrund. Martin, Lisa och Anders berör att de diskuterar innehållet i t.ex. youtube filmer och i texter med eleverna i form av uttryck för hur minoritetsgrupper och politiska värderingar framställs samt hur information påverkar individer. Vidare berör Lisa, Martin och Johan att de kontinuerligt arbetar med värdegrundsfrågor i undervisningen för att få eleverna att utveckla ett etiskt förhållningssätt mot varandra och i relation till digital information. Lärarna tolkas ge uttryck för att lektioner och mentorstid präglas av en explicit värdepedagogik med syfte att utveckla prosociala egenskaper hos eleverna som demokratisk grundsyn, omtänksamhet och likabehandling (jfr Thornberg, 2006, 2008). Lärarna tolkas även ge uttryck för strävan mot elevernas ökade ansvarstagande och samhällsansvar och för att de arbetar för att eleverna ska utveckla godhet och behandla varandra lika (jfr Orlenius, 2001). Anders och Martin uttrycker att mentorstiden och lektionerna är viktiga för att utveckla eleverna till samhällsmedborgare, vilket även beskrivs i läroplanen (se Skolverket, 2018).

Lisa; Johan och Martin uttrycker även att det är viktigt att skapa medvetenhet hos eleverna om information och hur människor framställs i media och att eleverna kritiskt ska kunna förhålla sig till information och budskap i media. Lärarna ger uttryck för att eleverna ska utveckla media literacy eller mediekunnighet (jfr Limberg & Folkesson, 2006, Oxstrand, 2013).

Men lärarna uttrycker även att eleverna saknar källkritisk förmåga och förståelse kring hur deras beteende på nätet påverkar andra. Elevers bristande förståelse för konsekvenserna av sitt

beteende på nätet har visats i forskning (jfr. Skolverket, 2016., Hope, 2006., Åkerlund, 2013). Lisa uttrycker att eleverna har svårt att förstå hur deras beteende på internet påverkar andra men att de äldre eleverna i årskurs åtta och nio har fått mer förståelse för vad trakasserier får för konsekvenser. Lärarna uttrycker att de kontinuerligt arbetar med att få eleverna att förstå konsekvenserna av sitt agerande på nätet. Det framgår i samtalen med lärarna att arbetet är pågående att utveckla elever till ansvarstagande medborgare.

Anders och Martin berör att de försöker införa och diskutera sociala medier i undervisningen för att göra eleverna mer medvetna kring etiska aspekter. De berör även att de försöker närma sig elevernas föreställningsvärld och hur digitala vardag används av eleverna i hemmiljön (jfr. Jewitt, 2008, Gardelli, 2016). Anders, Martin och Lisa kommunicerar med elever via Facebook utanför undervisningstid och samtliga lärare använder och diskuterar olika digitala medier i undervisningen.

Samtidigt uttrycker Lisa motvilja till att använda sociala medier i undervisningen. Lisa menar att eleverna använder digitala verktyg, mobiler och Ipads, i felaktigt syfte och att verktygen stör på lektionerna. Lisa menar vidare att elevernas inläring försämras och att det är bättre att använda tryckta läromedel i undervisningen. Vidare menar Lisa och Johan att de behöver lägga tid på att kontrollera om eleverna har sina mobiltelefoner avstängda under lektionstid.

4.2 HUR TOLKAR LÄRARNAS ETISKT FÖRHÅLLNINGSSÄTT OCH LITERACY I LÄROPLANEN?

Det framgår att lärarna inte har samma tolkning av begreppet literacy i läroplanen. Två lärare tolkar att det handlar om källkritik och att identifiera underliggande budskap i information medan två uppfattar begreppet som social eller demokratisk aktivitet. Att lärarna har olika tolkning av literacy kan förstås utifrån att begreppet inte uttrycks explicit (eller definieras) i läroplanen (jfr Sundin, 2015).

Martin och Anders tolkar läroplanen enligt en syn på begreppet literacy som en social medierande aktivitet (jfr Street, 2003) eller demokratisk aktivitet (jfr Kellner & Share, 2007). Anders lyfter literacy som demokrati medan Martin lyfter literacy som social aktivitet och elevdeltagande. Anders och Martin lyfter etiskt förhållningssätt kopplat till skolans uppdrag att fostra elever till demokratiska medborgare vilket ligger i linje med dialektisk syn där läraren ska förmedla normer men även fostra elever till etiskt ansvarstagande individer mot andra (jfr Thornberg, 2006).

Johan och Lisa berör inte uttryckligt aspekter som kan kopplas till demokratisk literacy och tolkas ha en normativ tolkning av etiskt förhållningssätt i läroplanen. Johan och Lisa beskriver t.ex. vikten av att eleverna lär sig normer och regler och att agera på rätt sätt när de använder digitala verktyg. Lisa säger att *“vi får arbeta hårt för att de ska arbeta med datorerna på rätt*

sätt”. Hon menar att eleverna håller på med mobiltelefoner och sociala medier på lektionerna och att hon inte kan kontrollera allt som pågår.

Johan uttrycker att *“en dator kan man inte göra vad man vill med”*. Han menar att datorer medför ett ansvar att kunna hantera och förstå konsekvenserna av att göra på ett visst sätt. Vidare menar han att vissa elever inte är tillräckligt gamla eller mogna för att förstå vad de gör. Johan och Lisas uttryck för ett normativt synsätt att fostra eleverna kan förstås utifrån styrdokumentens funktion (jfr Orlenius, 2001) och utifrån påverkan som normativ etik haft på styrdokumentet (jfr Thornberg, 2006). Det handlar om att läraren har tolkningsföreträde och ska lära eleverna att utveckla goda etiska vanor och beteenden (Thornberg m fl., 2017). Men samtliga lärare uttrycker att de tillämpar en prosocial etik (jfr Thornberg, 2006) och en situerad samt demokratisk syn på literacy under mentorstiden och i undervisningen (se ovan). Även om Lisa och Johan inte lyfter demokratisk etik i tolkningen av läroplanen så berör de att skolans värdegrund är viktig och värdegrundsfrågor som rör likabehandling och demokrati (jfr Skolverket, 2018).

Lärarna uttrycker även konceptuella aspekter kring literacy som beskrivs i kunskapsmålen i SO som att kommunicera och värdera information. Martin och Lisa ger uttryck för ett riskperspektiv ur ett elevperspektiv där eleverna ska förstå risker med internet och agera mer ansvarsfullt utifrån etiska och rättsliga aspekter (jfr Skolverket, 2018). Riskperspektivet berörs genom att lärarna uttrycker att elever ska känna till innehållet i media. Vidare att eleverna ska känna till hur spridning av information och kommunikation samt sociala medier påverkar dem.

Det framgår att lärarnas tolkning av etiskt förhållningssätt är personligt och att vissa håller sig närmare läroplanens etik. Martin uttrycker att han arbetar intuitivt och gör saker utan att reflektera utifrån styrdokumentet. Johan och Lisa har en mer normativ tolkning av etik med koppling till läroplanens mål och värdegrund. Lärarnas individuella tolkning och tillämpning av etiskt förhållningssätt kan delvis förstås utifrån forskning. Lärare tolkar läroplanen intuitivt och *“de bara vet”* hur de ska undervisa etiskt och med digital information och texter. Tolkningen utgår inte främst från läroplanens innehåll utan från lärarnas personliga uppfattning, värderingar och preferenser (jfr Pettersson, 2013). Thornberg menar att lärare utgår från sin egna syn på etik i undervisningen och att värdepedagogiken i skolan sker oplanerat och reaktivt (Thornberg, 2008).

5. DISKUSSION

I inledningen ställdes frågan hur lärare uttrycker ett etiskt förhållningssätt i relation till literacy. Det framkom i resultatet att lärare uttrycker en specifik etisk syn och syn på literacy i samband med att de beskriver undervisning och mentorstid. När lärarna beskriver mentorstiden och lektioner uttrycks Thornbergs syn på värdepedagogik (jfr Thornberg, 2006). Lärarna ger uttryck för literacy som sociala medierande praktiker enligt Street (2003) och för literacy som demokratisk process (jfr. Kellner & Share, 2007). Vidare uttrycks skolans demokratiska uppdrag och att elever ska utvecklas till goda och ansvarstagande samhällsmedborgare (jfr. Skolverket, 2018, Orlenius, 2001). Lärarna berör även att eleverna ska utveckla goda värden och likabehandling (jfr Thornberg, 2006) samt principerna som beskrivs av Orlenius (2001). Men det framkommer även att när lärarna inte relaterar till undervisningen uttrycker två lärare en normativ syn på etik där de lyfter vikten av normer och regler. De uttrycker en kompetens syn på literacy genom att de menar att elever ska utveckla källkritisk förmåga och lyfter att eleverna ska identifiera budskap i texter (jfr Buckingham, 2015) . Endast en lärare relaterar literacy till demokrati när han inte berör literacy i undervisning.

Det framkommer en koppling mellan etiskt förhållningssätt och literacy. När lärare ger uttryck för literacypraktik så uttrycks undervisning och mentorstid som tillfällen att arbeta med värdegrunden och demokrati. Etik är enligt social syn inbakad i praktikens värdesyn och värdesyn påverkar uttryck för literacy (jfr Street, 2003): Att etik ingår i praktikens värdesyn kan kopplas till Thornberg (2006) som berör att värdepedagogik förutsätter regler och normer som eleverna behöver lära sig. Vidare uttrycks kopplingen mellan etik och demokratisk literacy genom att lärarna berör att eleverna under demokratiska former kritiskt och etiskt får granska budskap i media (jfr Kellner & Share, 2007, Oxstrand, 2013). Lärarna diskuterar även etik relaterade frågor under mentorstiden. När lärarna uttrycker kompetens synen på literacy uttrycks dock inte etiska värden.

En fråga som ställdes var hur lärare tolkar etiskt förhållningssätt och literacy i läroplanen. Resultatet visar att två lärare uttrycker en normativ etik och kompetens syn på literacy i tolkningen av läroplanen. En lärare kopplar literacy till demokrati och en kopplar literacy till sociala aktiviteter. Ingen av lärarna kopplar dock etiskt förhållningssätt uttryckligen till värdepedagogik. Det uttrycker att lärarna inte gör en enhetlig tolkning av begreppen i läroplanen. Lärarna verkar ha olika uppfattning om vad som ingår i literacy. Att lärarna uppfattar begreppet olika kan förstås utifrån Sundin (2015) som skriver att literacy inte berörs eller definieras i läroplanen men däremot ger läroplanen uttryck för begreppet. Begreppet beskrivs inte heller i nuvarande läroplan (jfr Skolverket, 2018). Lärarna uttrycks vidare göra en intuitiv samt personlig tolkning av etik och literacy och inte utifrån läroplanen vilket även

visats i forskning (jfr Petersson, 2013) Läraren Martin uttrycker en personlig och intuitiv tolkning medan Lisa uttrycker en mer normativ och tolkning nära läroplanen. Min tolkning, utifrån Petersson (2013), är att lärarnas personliga tolkning av begreppen och att de frångår läroplanens beskrivning komplicerar uttryck för etik och literacy.

Resultatet visar att lärare kan tolka läroplanen normativt men undervisa utifrån värdepedagogik. Forskning har visat att lärares syn påverkar uttryck för värdepedagogik. Lärarnas syn kan reducera klassrumsundervisningen till att handla om disciplin och att socialisera eleverna för att passa in i skolans normer och regler (Thornberg, 2008). En tolkning kan vara att uttryck för etik fokuseras på disciplin och normer framför att förmedla värdepedagogik och demokratisk literacy och skolans demokratiska syn. Men lärarnas undervisning har inte observerats vilket gör att det inte går att se hur normativ tolkning påverkar.

En tanke som uppkom i samband med resultaten är att institutionella normer och styrning kan begränsa verksamheten. Selwyn (2011) uttrycker att skolan vill bevara en befintlig skolkultur och värdesyn för kontroll av skolan istället för att förändra kulturen (Selwyn, 2011). Två lärare tolkas uttrycka motvilja till att använda digitala verktyg medan två lärare tolkas uttrycka öppenhet att använda digitala verktyg. En lärare väljer hellre att utgå från skollitteraturen. Mobiltelefoner och Ipads uppfattades problematiska eftersom de stör undervisningen och läraren kan inte kontrollera elevernas aktiviteter. Det framkom även i skolverkets studie *Digitalisering i skolan – möjligheter och utmaningar* (Skolverket, 2016).

Läraren kan tolkas ge uttryck för en syn som medför behovet av att styra och kontrollera verksamheten samt minimera moment som stör verksamheten (jfr Hope, 2006). Hope (2006) uttrycker problematiken i skolans kontroll syn och att synen på risker behöver förändras. Min tolkning är att skolorna kan ha olika syn på risker och hur de ska möta och arbeta med riskerna. Vidare tolkas utifrån Thornberg (2008) att en normativ syn kan begränsa uttryck för värdepedagogik samt social och demokratisk literacy.

En tanke uppkom kring att förutsättningar för literacy kan skapas i undervisningen. Lärare behöver ha kunskap om elevers digitala aktiviteter utanför skolan (jfr Jewitt, 2008). Vidare behöver de använda olika digitala medier (jfr. Luke & Sefton- Green, 2017) samt utveckla elevers media literacy så att eleverna kritiskt kan förhålla sig till media (jfr Oxstrand, 2016., Limberg & Folkesson, 2006). Två lärare uttrycker att de använder olika medier i undervisningen som internet, bloggar, sociala och digitala medier (jfr Luke & Sefton-Green, 2017, Jewitt, 2008). Alla lärare uttrycker även att de försöker närma sig elevernas föreställningsvärld kring IKT och etiska uppfattning under lektioner och på mentorstiden (jfr

Gardelli, 2016). Lärarna tolkas skapa förutsättningar för att undervisa eleverna i kritisk literacy och demokratisk literacy (jfr Kellner & Share, 2007).

Men två lärare uttrycker dock ett motstånd till att införa digitala verktyg i undervisningen. En tolkning kan vara att lärarnas risksyn (jfr Hope, 2006) och motstånd till digitala verktyg kan påverka om de är öppna för att införa medier i undervisningen. Motståndet är anmärkningsvärt eftersom lärare enligt läroplanen förväntas använda IKT i undervisningen (jfr Skolverket, 2018). Men motståndet kan förstås utifrån att elever blivit utsatta på internet samt att lärarna upplever ett behov av att minska incidenter. Samtidigt framkommer att lärare på samma skola kan ha olika motstånd till IKT. Två lärare som intervjuades på samma skola uttryckte olika inställningar till IKT. En lärare menade att han aktivt försökte få kollegor att gå fortbildning och fördjupa sina kunskaper. Vidare visade han nya digitala läroverktyg för andra lärare. Men han hade märkt att yngre lärare var mer öppna för fortbildning samt digitala läroverktyg och att äldre lärare inte var lika intresserade. Men lärarens kollega på skolan uttrycker inte samma intresse för IKT kurser eller att plocka in digitala verktyg i undervisningen. Om värdesyn och risksyn varit gemensam för alla lärare i skolan så är en tanke att lärarnas inställning till IKT verktyg rimligen borde vara relativt likartad. Men inställningen till IKT framstår som påverkad av individuella värderingar även om skolkulturen påverkar.

En tanke är att motståndet mot digitala verktyg kan begränsa elevernas möjligheter till att utveckla media literacy. Då kan möjligen inte lärare arbeta för att utveckla elevernas kunskap om (och etiska reflektion kring) sina internetaktiviteter. Det finns därmed en risk att lärare bibehåller problematiken kring mobbning och utsatthet som beskrivs av Madden m fl (2005) samt Hope (2006). Vidare kan det medföra att elever fortsatt saknar förståelse för hur deras internetaktiviteter påverkar andra, vilket framgår som ett problem i studien av Skolverket (2016). Det framgår även att lärare uttrycker problem med fusk och plagiat. Lärarnas motstånd mot IKT och normativa värdesyn kan tänkas medföra att skolorna inte kan få bukt på dessa problem. Samtidigt uttrycker de att de arbetar med att eleverna ska förstå konsekvensen av sina handlingar men att processen tar tid.

Sammanfattningsvis framkommer ett antal intressanta aspekter som får avsluta diskussionen och lämnas för eftertanke och funderingar.

Studien visar att lärares tolkning av literacy och etiskt förhållningssätt är individuell samt utifrån egna erfarenheter och följer inte alltid läroplanen. Lärare uppfattar läroplanen mer som en guide. Lärare har olika tolkning av literacy vilket delvis beror på att definitioner saknas i läroplanen. Men det beror även på att lärare gör en individuell, intuitiv tolkning av begreppen och har olika uppfattning kring vad som ingår i literacy. En naturlig slutsats av detta är att läroplanen behöver uttrycka och förklara literacy tydligare och relatera begreppet till IKT.

Men lärare tolkas uppfatta läroplanen mer som guider och hur de uttrycker och tolkar begreppen kan bero på erfarenheter och personligt tycke. En tydligare definition av begreppet kan möjligen underlätta tolkningen men tolkningen blir personlig och kontextanpassad.

Studien visar även att etiskt förhållningssätt och literacy hänger samman. Etiskt förhållningssätt uttrycks som integrerat i den sociala praktiken och demokratiska literacy praktiken under lektioner som innefattar IKT verktyg. Lärare uttrycker sambandet mellan begreppen även om de inte beskriver ordet literacy. Med koppling till att lärare olika tolkning av literacy framgår att även om literacy inte är definierat i läroplanen verkar lärare tillämpa begreppet relativt likartat i undervisningen. Lärare har en förståelse för hur begreppen hänger samman.

Vidare visar studien att lärare kan ha ett motstånd till IKT. Lärare uttrycker motstånd mot att införa IKT i undervisningen. Det kan tänkas medföra begränsade uttryck för media literacy och värdepedagogik. Men det är även ett problem eftersom lärare förväntas arbeta med IKT och för att elever redan har bristande etisk förståelse kring hur deras internetaktiviteter påverkar andra.

Studien visar att lärare uttrycker att de arbetar värde etiskt genom värdepedagogik och social samt demokratisk literacy. Men om lärare tolkar läroplanen normativt kan det begränsa uttryck för värdepedagogik och literacy. Utifrån Thornberg (2008) uppstår en tanke att normativ syn på etik kan begränsa uttryck för demokratisk literacy och värdepedagogik. Skolans risksyn och värdesyn är kopplade. Om skolor behåller tidigare institutionell syn och risksyn kring IKT uppfattas IKT verktyg som risker vilket kan begränsa hur verktyg används i undervisningen. Det kan tänkas leda till att verktygen används för att upprätthålla en viss institutionell syn istället för att förändra organisationens inställning till och arbete med verktygen. Social och demokratisk literacy och värdepedagogik innefattar elevdeltagande vilket kan tänkas begränsas om lärare fokuserar på kontroll.

Lärares individuella inställning har betydelse. Lärare som är mest öppna kring hur de arbetar med etik och literacy i undervisning med IKT uttrycker även att de gärna använder IKT på lektioner. De uttrycker även att de går på kurser i kompetensutveckling samt att de håller sig uppdaterade kring olika IKT verktyg. Det kan tolkas som att lärarnas individuella inställning och mottaglighet har betydelse och inte enbart skolans kultur och risksyn. För även om det finns en gemensam övergripande skolkultur och värdesyn inom organisationen så verkar intresset att fördjupa sig i IKT verktyg och fortbildning vara upp till varje enskild lärare.

Det tillkommer en aspekt. Medverkande lärare som intervjuats har inte observerats vilket medför att det inte går att säga något om hur etiskt förhållningssätt och literacy de facto uttrycks i lärares undervisning. Lärares uttryck för värdepedagogik samt demokratisk/social literacy kanske inte uttrycks lika uppenbart i den praktiska verksamheten.

Att fördjupa sig i lärares uppfattning kring etiskt förhållningssätt och literacy har varit intressant och givande. En tanke som väckts är att lärare ställs inför utmaningar att tolka och tillämpa styrdokumentet. Lärare har sin egen syn på etik och literacy och ingår i en social

praktik med komplexa relationer som påverkar uttryck för etik och literacy. Vidare har insikt uppnåtts kring att skolans värdesyn och risksyn inte nödvändigtvis behöver hindra lärare att använda IKT och skapa förutsättningar för literacy. Det beror lika mycket på varje lärares vilja.

När det gäller resultatet uppstår en tanke kring vad som kan ha påverkat intervjuerna. Lärare med SO behörighet intervjuades men inte lärare med andra behörigheter vilket kan ha påverkat hur lärarna uppfattade och tolkade begreppen. Vidare hade intervjuerna kunnat kompletteras med observationer. Observationer hade visat uttryck för etik och syner på literacy i undervisningen och uttrycken kan skilja sig från vad lärarna uttrycker i intervjuerna. Triangulering hade medfört att insamlad data blir mer tillförlitligt (Trost, 2010). Det framkom att lärarna hade svårt att uttrycka etiskt förhållningssätt i relation till IKT. Lärarna bad om förtydligande och fick exempel på begrepp som kunde koppla till etiskt förhållningssätt som t.ex. källkritik, informationshantering och säkert användande. Tolkningsproblematik som uppkom när lärarna tolkade frågeställningarna kring etiskt förhållningssätt kan ha påverkat lärarnas svar eller förståelse för begreppen. I samband med intervjuerna uppkom en tanke att följdfrågorna kring valda teman i intervjuerna kunde ha förtydligats så att lärarnas tolkning och förståelse hade underlättats.

6. FÖRSLAG TILL VIDARE FORSKNING

Två lärare uttrycker en normativ syn på etiskt förhållningssätt i tolkningen av läroplanen och ger uttryck för en syn på literacy som kompetens. Vidare framgår att skolans kultur och värdesyn påverkar lärarnas inställning till IKT och hur lärare tolkar etiskt förhållningssätt. Lärarnas värdesyn kan tänkas medföra undervisningen blir fokuserad styrning av eleverna istället för en värdepedagogisk syn. Det behövs mer forskning kring hur lärares etiska syn påverkar uttryck för literacy i undervisningen.

Vidare framkommer att lärarna ger uttryck för en stor frihet i tolkningen av läroplanen, vilket även Pettersson (2013) visar. Kursinnehållet är svårtolkat och uppfattas som otydligt. Petersson (2013) menar att lärarnas tolkningsutrymme har minskat samt deras autonomi vilket hänger samman med läroplanens resultatstyrning. Läroplanens formulering och lärarnas tolkningsutrymme är områden som behöver vidare forskning.

Lärarnas tolkning av läroplanen kan tolkas hänga samman med ett dubbelt informationsproblem (jfr. Lindensjö & Lundgren, 2014). Nationella mål formuleras på en arena, i läroplanen, och kan konkretiseras i undervisningen om lärarna delar den värdegemenskap som målen bygger på. Men lärarna tolkar även målen utifrån praktisk erfarenhet och utifrån vardagen. Ett dubbelt informationsproblem kan uppstå om formulerandet av målen inte tar hänsyn till lärarnas vardag och om problem på realiseringsarenan inte analyseras (Lindensjö & Lundgren, 2014). En tolkning är att problematiken kring tolkning av läroplanen som uttrycks i forskning (jfr Sundin 2013; Petersson, 2013) kan minska med bättre informationsutbyte mellan olika arenor. Enligt Lindensjö & Lundgren (2014) är besluts mediering och transformering områden som behöver vidare forskning.

Det framkommer att lärare är olika öppna för att införa IKT verktyg och för att fortbilda sig inom IKT. Motståndet beror inte enbart på risksyn eller skolkultur utan kan bero på individuell inställning till IKT. Området är intressant. Det behövs vidare forskning kring faktorer som påverkar lärares inställning till IKT.

7. REFERENSER

Buckingham, David (2015) Defining digital literacy What do young people need to know about digital media? *Nordic Journal of Digital Literacy*, Vol 2015:4, 21-34

Cohen, Louise, Manion., Lawrence., & Morrison, Keith (2007) *Research Methods in Education. Sixth Edition* New York: Routledge Farmer

European Commission (2007) *Recommendation of the european commission and the council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning* Hämtad från URL (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ac11090>)

Gardelli, Viktor (2016) *TO DESCRIBE, TRANSMIT, OR INQUIRE Ethics and technology in school (Doktorsavhandling, ISSN 1402-1544 ISBN 978-91-7583-646-1 (print) ISBN 978-91-7583-647-8 (pdf)) Department of Arts, Communication and Education Division of Education and Languages Luleå: Luleå University of Technology, Graphic Production 2016*

Hope (2006) School internet use, youth and risk: a socio-cultural study of the relation between school staff views of online dangers and students ages in UK schools. *British Educational Research Journal*, Vol 32, No 2, 307-329 Hämtad från URL (<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01411920600569305>)

Definition av IKT Hämtad 2019-09-15 från URL (<https://sv.wikipedia.org/wiki/Informationsteknik>)

Jewitt, Carey (2008) Multimodality and literacy in school classrooms, Review of Research in Education Vol 32, 241-267 DOI: 10.3102/0091732X07310586

Kafle, Narayan Pasad (2011) Hermeneutic phenomenological research method simplified, *Bodhi: An Interdisciplinary Journal* 5, 181-200 Hämtad från URL (<https://www.nepjol.info/index.php/BOHDI/article/view/8053>)

Lankshear, Colin och Knoble, Michele (2008) Introduktion: Digital Literacies Policies and Practices I Lankshear, Colin och Knoble Michele (Red.) *Digital Literacy*

Concepts, Policies and Practices, 1-16 Hämtad från URL
(https://www.researchgate.net/publication/291334632_Digital_Literacies_Concepts_Policies_and_Practices_Cover_plus_Introduction)

Limberg, Louise., Folkesson, Lena (2006) *Undervisning i informationssökning Slutrapport från projektet Informationssökning, didaktik och lärande (IDOL)* (ISBN 91-89416-13-9, ISSN 11036990) Hämtad från URL (hb.diva-portal.org/smash/get/diva2:883677/FULLTEXT01)

Lindensjö, Bo., & Lundgren Ulf.P (2014) *UTBILDNINGSSREFORMER och politisk styrning* Stockholm: Liber

Luke, Allan., & Sefton- Green, Julian (2017) *The Case for Critical Media Literacy and Digital Ethics* *SPROGforum* 65 1-7 Hämtad från URL
(https://en.unipress.dk/media/15094/luke_uk_3k.pdf)

Läraryrkesförbundet *Yrkesetiska principer för lärare*, Hämtad från URL
(<https://www.lararforbundet.se/artiklar/yrkesetiska-principer-for-larare>)

Madden, Andrew., Ford, Nigel., Miller, David., & Levy, Filippa (2005) *Using the Internet in teaching: the views of practitioners* A survey of the views of secondary school teachers in Sheffield, UK Hämtad från URL (<https://eric.ed.gov/?id=EJ685356>)

Orlenius, Kenneth (2001) *Värdegrunden - finns den?* Hässelby: Runa Förlag

Oxstrand, Karin (2013) *Från MEDIA LITERACY till MEDIAKUNNIGHET Lärarnas uppfattning och förståelse av begreppen mediakunnighet och IKT i skolan och deras syn på mediaundervisning* (Licentiatavhandling, ISBN: 978-91-88212-55-9, ISSN: 1101-4652) The Department of Journalism, Media and Communication, Ale Tryckteam AB Bohus

Petersson, Charlotte (2013) *Kursplanernas möjlighetsrum – om nationella kursplaners transformation till lokala* (Doktorsavhandling, ISSN: 1404-9570, ISBN: 978-91-7668-957-8) Department of Education, Örebro Universitet Repo 09/13

Reagan, Paul (2012) Hans-Georg Gadamer's philosophical hermeneutics: Concepts of reading, understanding and interpretation, *Meta: Research in hermeneutics, phenomenology and practical philosophy, Vol IV, No 2*, 286-308 Hämtad från URL (http://www.metajournal.org/articles_pdf/286-303-regan-meta8-tehno.pdf)

Selwyn, Neil (2011) It's all about standardisation – Exploring the digital (re)configuration of school management and administration, *Cambridge Journal of Education 41:4*, 473-488 Hämtad från URL (<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0305764X.2011.625003>)

Skolverket (2018) *Läroplan för grundskolan, förskolan och fritidshemmet Reviderad 2018* Hämtad från URL (<https://www.skolverket.se/publikationsserier/styrdokument/2018/laroplan-for-grundskolan-forskoleklassen-och-fritidshemmet-reviderad-2018?id=3975>)

Skolverket (2018) *Digitalisering i skolan – möjligheter och utmaningar* Hämtad från URL (<https://www.skolverket.se/publikationsserier/forskning-for-skolan/2018/digitaliseringen-i-skolan---mojligheter-och-utmaningar?id=3971>)

Skolverket (2016) *IT användning och IT kompetens i skolan* Hämtad från URL (<https://www.skolverket.se/publikationsserier/regeringsuppdrag/2016/it-anvandning-och-it-kompetens-i-skolan-skolverkets-it-uppfoljning-2015?id=3617>)

Street., Brian (2003) What is new in New Literacy Studies? Critical approach to literacy in theory and practice, *Current issues in Comparative Education Vol 5(2)* Hämtad från URL (https://docs.ufpr.br/~clarissa/pdfs/NewInLiteracy_Street.pdf)

Sundin., Olof (2015) Invisible Search: Information Literacy in the Swedish Curriculum for Compulsory Schools *Nordic Journal of Digital Literacy, volume 10 no 4*, 193-209 Hämtad från URL (https://www.idunn.no/dk/2015/04/invisible_search_information_literacy_in_the_swedish_curri)

Thornberg., Robert (2006) *Det sociala livet i skolan Socialpsykologi för lärare* Stockholm: Liber AB

Thornberg., Robert (2008) The lack of professional knowledge in values education I: *Teaching and Teachers Education, Volume 24, Issue 7, 1791-1798 Hämtad från URL* (www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A263611&dswid=1749)

Thornberg, Robert., Wänström, Linda., Hong Jun Sung & Espelage, Dorothy (2017) Classroom relationship qualities and social-cognitive correlates of defending and passive bystanding in school bullying in Sweden: A multilevel analysis *Journal of School Psychology, Volume 63, 49-64 Hämtad från URL* (<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022440517300304>)

Utbildningsdepartementet (2017) *Nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet Hämtad från URL* (<https://www.regeringen.se/4a9d9a/contentassets/00b3d9118b0144f6bb95302f3e08d11c/nationell-digitaliseringsstrategi-for-skolvasendet.pdf>)

Vetenskapsrådet *Forskningsetiska principer inom humanistisk - samhällsvetenskaplig forskning Hämtad från URL* (<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>)

Åkerlund, Dan (2013) *Elever syns på nätet Multimodala texter och autentiska mottagare* (Doktorsavhandling, ISBN 978-951-765-718-1 ISBN 978-951-765-719-8 (digital)) Pedagogiska Fakulteten, Åbo Akademis Förlag

8. BILAGA 1

Intervjuguide:

1. lärarens allmänna tankar kring begreppet och i relation till IKT
2. etiskt förhållningssätt i professionen
3. etiskt förhållningssätt och literacy i undervisningen med IKT
4. tankar kring möjligheter med digitala verktyg
5. tankar kring risker i undervisningen med digitala verktyg ur etiskt perspektiv
6. Tolkning av etiskt förhållningssätt och literacy i Lgr 11 i relation till IKT
7. tankar kring att bedöma lämpliga eller olämpliga internetkällor
8. tankar kring att förstå hur sociala medier påverkar eleverna
9. tankar kring källkritik och förstå plagiat
10. tankar kring att informera om risker och utsatthet som kan uppstå på internet
11. tankar kring att bedöma lämpligt beteende
12. erfarenhet av IKT
13. behov av kompetensutveckling inom IKT
14. möjligheter till kompetensutveckling via kurser eller projekt
15. kollegialt utbyte och kollegiala samtal kring etik